

Nr 182

Utlåtande i anledning av motioner om grundskolans målsättning m. m.

(2:a avd.)

I de likalydande motionerna I: 573 av herr Bohman m. fl. och II: 679 av herr Holmberg m. fl. har hemställts, såvitt nu är i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t dels uttalar att det alltjämt bör vara grundskolans målsättning att främja elevernas allsidiga utveckling samt att därvid meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter, dels anhålla att Kungl. Maj:t överväger vilka åtgärder som är erforderliga för att inom grundskolan möjliggöra en minskning av undervisningsgruppernas storlek, en utökning av klassföreståndarnas tid att ägna sig åt sina elevvårdande uppgifter, en nivågrupperad undervisning på högstadiet samt en varvad utbildning på samma stadium allt i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna samt förelägga riksdagen förslag härom.

Skolöverstyrelsen har i ett den 11 mars 1970 avgivet yttrande över motionerna till en början anfört följande angående grundskolans målsättning.

Skolan har till uppgift att hjälpa och stimulera varje elev att på bästa sätt ta till vara och utveckla sina inneboende förutsättningar både som enskild individ och som medborgare i ett demokratiskt samhälle. Denna skolans personlighetsutvecklande roll framhålls starkt i nu gällande läroplan för grundskolan men har ännu starkare betonats i den nya läroplanen. En utvärdering, som ansluter till skolans och undervisningens mål, bör t. ex. avse såväl kognitiva som manuella, emotionella, estetiska, fysiska och sociala funktioner. Dessa målfunktioner har visserligen olika tyngd i olika skolämnen men den enskilde läraren har, oavsett i vilket ämne han undervisar, del i ansvaret för elevens utveckling i alla de hänseenden som ingår i personligheten.

Beträffande motionernas innehåll i övrigt, såvitt det nu är i fråga, har överstyrelsen anfört följande.

Det grundläggande villkoret för en tillfredsställande anpassning av undervisningen till de enskilda elevernas förutsättningar är, att skolan individualiserar kraven på eleverna. Det är i en obligatorisk skola inte realistiskt att kräva samma prestationer av samtliga elever i en klass. Lärostoffet bör, som framhålls i läroplanen, uppdelas i grundkurs och överkurser, och kraven i fråga om inlärningsresultat måste avpassas efter den enskildes förutsättningar. I läroplanen ges mot denna bakgrund exempel på olika sätt att individualisera undervisningen, t. ex. genom nivågrupperade uppgifter och genom individuella uppgifter med individuella instruktioner. Denna form av individualiserad undervisning innebär vanligen för eleverna att de arbetar individuellt med olika läromedel och får individuell handledning av läraren. En annan vanlig form av individualiserande undervisning är att eleverna ar-

betar med individuella uppgifter av olika art och omfattning inom samma område eller som utgör delar av elevgruppens gemensamma arbete. Vid en intresseindividualisering av detta slag, som t. ex. förekommer inom orienteringsämnen, får eleverna även rika tillfällen att hjälpa varandra i arbetet. För såväl elevens individuella som hans sociala utveckling är således denna form av individualisering värdefull. Även anordningen med resurstimmar möjliggör en flexibel anpassning av disponibla resurser till enskilda elevers förutsättningar och behov.

I årskurs 9 får skolstyrelsen besluta om jämkning i studiegången om det bedöms vara nödvändigt för att elevens skolgång skall bli meningsfull. Denna jämkning kan avse att engelska utbyts mot annat obligatoriskt ämne, tillvalsämne eller fritt valt arbete eller att eleven bereds specialundervisning högst sju veckotimmar antingen i ämne från vilket eleven befrias eller i annat ämne som bedöms lämpligt. Praktisk yrkesorientering kan även utsträcka till högst 36 dagar under läsåret.

Den genomsnittliga lärartäthet som Sverige har är såvitt framgår av tillgängliga uppgifter den största i världen. En sänkning av elevantalet med endast en elev i varje klass skulle betyda en merkostnad för statsverket av 60 milj. kronor per år. Gör man motsvarande minskning av elevantalet i samtliga grupperingar som kan förekomma inom grundskolan blir den sammanlagda årliga kostnadsökningen 90 milj. kronor. Skulle så betydande extra resurser omgående kunna ställas till skolans förfogande bör det i första hand övervägas att disponera dem på annat sätt än vad som föreslås i motionerna.

Eftersom det knappast kan bedömas realistiskt att avsevärt öka anslagen för grundskolan för att härigenom åstadkomma mindre undervisningsgrupper, har skolöverstyrelsen på olika sätt försökt stimulera pedagogiskt utvecklingsarbete i avsikt att förbättra lärarnas möjligheter att tillrättalägga meningsfulla inlärningstillfällen för eleverna. Erfarenheterna av detta utvecklingsarbete är goda och har medfört förändringar i läroplanen för grundskolan.

Allmänt innebär elevvård, att skolan skall söka hjälpa varje elev att lära känna sig själv, att på egen hand bilda sig en uppfattning om de uppgifter som skola och samhälle ställer, att komma till rätta med personliga problem och att så långt möjligt är utveckla sina positiva egenskaper. I mera avgränsad form innefattar elevvården skolans strävanden att förebygga uppkomsten av skolsvårigheter och andra personliga problem för den enskilde. Beträffande ansvaret för den elevvårdande verksamheten betonas i läroplanen att detta åvilar rektor och varje lärare. All skolans verksamhet måste således vara elevvårdande. En viktig funktion har emellertid klassföreståndaren, som på olika sätt bör försöka skaffa sig kunskap om elevens fysiska och psykiska förutsättningar och beteende och prestationer i skola, hemmiljö och fritidsmiljö. Klassföreståndarens direkt elevvårdande uppgifter är integrerade i och anknutna till de enskilda undervisningssituationerna och särskild tid kan knappast utmätas härför. Det är främst enskilda elever som individuellt behöver hjälp eller stöd, och klassföreståndaren bör vara den person som dessa elever kan vända sig till.

Utskottet. Målet för den nioåriga grundskolan är enligt den nya läroplanen (Lgr 69, s. 10) att i samarbete med hemmen främja elevernas allsidiga utveckling samt därvid meddela eleverna kunskaper och öva deras färdig-

heter. Denna målsättning, som bygger på beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, överensstämmer helt med den som motionärerna nu önskar fastlagd av riksdagen. Utskottet finner det därför inte erforderligt att riksdagen gör det i motionerna yrkade uttalandet i frågan och avstyrker alltså motionerna i denna del.

Vad angår yrkandet att Kungl. Maj:t skall överväga vissa åtgärder i fråga om minskning av undervisningsgruppernas storlek, utökning av klassföreståndarnas tid för elevvårdande uppgifter, nivågrupperad undervisning och varvad utbildning på högstadiet får utskottet framhålla, att utbildningsmyndigheterna i sitt fortlöpande arbete på att förbättra undervisningssituationen i skolorna kan förutsättas ha uppmärksamheten riktad både på de i motionerna angivna och på andra pedagogiskt-organisatoriska åtgärder med detta syfte. Att man vid övervägandet av olika åtgärder måste ha även de ekonomiska konsekvenserna i minnet är självklart, och överstyrelsen har också pekat på detta. Vad gäller elevvården har överstyrelsen framhållit att all skolans verksamhet måste vara elevvårdande men därjämte särskilt betonat klassföreståndarens roll. Utskottet vill för egen del också betona att en aktiv elevvård är en central uppgift i dagens skola. Samtidigt får utskottet erinra om den nyligen tillkallade parlamentariska utredningen om arbetsmiljön i skolan (SIA), som enligt sina direktiv har att ta upp bl. a. frågor om skolpsykologisk och skolkurativ verksamhet och som har att samråda med bl. a. den inom överstyrelsen verksamma utredningen om samarbetet i skolan (SISK). Med hänsyn till det nu anförda anser sig utskottet inte böra föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om överväganden och förslag i enlighet med det i motionerna framställda yrkandet härom. Utskottet avstyrker alltså motionerna även i denna del.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionerna I: 573 och II: 679 i vad de avser uttalande om grundskolans målsättning (punkt 1),
2. att riksdagen avslår motionerna I: 573 och II: 679 i vad de avser övervägande av vissa åtgärder inom grundskolan (punkt 3).

Stockholm den 17 november 1970

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Bohman (m), Axel Andersson (fp), Rikard Svensson (s), Ivar Johansson (cp), fru Wallentheim (s), herrar Mårtensson (s), Per Jacobsson (fp), Bertil Petersson (s), Herbert Larsson (s), Nyman (fp), Hjorth (s), Rönnberg (s), fru Lilly Ohlsson (s), herrar Thorsten Larsson (cp) och Wallmark (m) samt

från a n d r a kammaren: herrar Karlsson i Olofström (s), Almgren (s), Mellqvist (s), Eliasson i Sundborn (cp), Nordstrandh (m), Mattsson (cp), Aemyr (s), Nilsson i Tvärålund (cp), Gustafsson i Uddevalla (s), Källstad (fp), Tobé (fp), Jönsson i Arlöv (s), fru Sundberg (m), fru Ludvigsson (s) och fru Gradin (s).

Reservation

av herrar Bohman (m), Wallmark (m), Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Vad angår" och slutar med "denna del" bort ersättas med text av följande lydelse:

"Motionärerna har vidare önskat att Kungl. Maj:t måtte överväga en rad åtgärder av pedagogiskt-organisatorisk art nämligen minskning av undervisningsgruppernas storlek, utökning av klassföreståndarnas tid för elevvårdande uppgifter, nivågrupperad undervisning och varvad utbildning på högstadiet, allt åtgärder med det gemensamma syftet att förbättra undervisningssituationen i skolorna.

Utskottet vill starkt understryka behovet av åtgärder med det angivna syftet. De uppslag som framförts i motionerna bör noga övervägas, lämpligen i första hand inom den nyligen tillkallade parlamentariska utredningen om arbetsmiljön i skolan (SIA). Denna utskottets uppfattning bör riksdagen som sin mening ge till känna för Kungl. Maj:t."

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

"2. att riksdagen i anledning av motionerna I: 573 och II: 679, såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om åtgärder för en förbättring av undervisningssituationen i skolorna."

Särskilt yttrande

av herrar Bohman (m), Wallmark (m), Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som anfört:

"Om grundskolans målsättning har hittills rätt enighet. Då emellertid på sistone i den politiska debatten uttalanden gjorts om att denna målsättning skulle kunna bli föremål för omprövning, är det av stor betydelse att riksdagen nu uttalar att målsättningen för den nioåriga grundskolan, sådan den bl. a. kan utläsas ur den nya läroplanen, helt överensstämmer med den som motionerna I: 573 och II: 679 ger uttryck åt.

Skolans dubbla målsättning — undervisning och social fostran — sätter eleven i centrum men betonar samtidigt individens roll i gemenskapen. Den senaste tidens skoldebatt har kunnat ge intrycket att det skulle råda motsättning dels mellan undervisning och fostran, dels mellan individens och gemenskapens intressen. Detta bygger på en felsyn. Skolans uppgift att göra eleven till en god samhällsmedlem kan och får inte utgöra ett hinder för utan förutsätter tvärtom meddelande av faktiska kunskaper och övande av färdigheter, varvid varje individ skall få utvecklas efter sina förutsättningar."